

Oponentní posudek disertační práce:

Autorka práce: **Mgr. Kateřina Jechová**

Název práce: **Interakce masmédií a dětí staršího školního věku jako východisko pro realizaci mediální výchovy**

Oponent: doc. PaedDr. Ludvík Eger, CSc.

Předložená disertační práce je zaměřena na aktuální problematiku mediální výchovy v souvislosti s implementací rámcového vzdělávacího programu s cílením na žáky 2. stupně základní školy. Vlastní empirická a i aplikační část práce se opírá o potřebný teoretický vstup a autorka prokazuje zkušenost v problematice i výstupy své publikační činnosti a spoluúčasti v projektu GAČR či v různých dalších aktivitách, např. letní škola pro učitele aj.

Struktura disertační práce:

Vlastní práce má 205 číslovaných stran a přílohy práce včetně CD s metodickými náměty a s odkazem na www stránky, kde jsou metodické náměty zveřejněny a dále inovovány právě pro praktické využití – aplikaci mediální výchovy pro 2. st. ZŠ. Práce je v obvyklé struktuře s jasným členěním na úvod, teoretickou, empirickou část, závěr. Obsahuje bohatý seznam použité literatury a seznam citované literatury, anotace a přílohy.

Do problematiky nás uvádí úvod práce (s. 8 – 11), kde je i stručné objasnění sestavení práce, následují cíle disertační práce s přesným vymezením dílčích cílů na s. 12-13.

Teoretická část práce (s. 14 - 81) začíná východisky (kap. 1), tj. zhodnocením problematiky v odborné literatuře, na něž navazuje vymezení základních pojmů, které autorka pojala tak, že obvykle využívá citace z odborné literatury a pojetí dále komentuje ve vztahu k zaměření práce. Při vymezování pojmů především staví na odborné, ale úzké literatuře z ČR a na materiálech z www k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání (RVP ZV), což je logické a potřebné. Občas používá pojem sekundární škola, ale objektivnější je používat 2. stupeň základní školy, viz Pedagogický slovník (Průcha a kol. 2001).

Ve druhé kapitole se věnuje problematice vývojových specifíků staršího školního věku a s využitím odborné literatury je komentuje z pohledu biologických, psychologických a sociálních aspektů.

Třetí kapitola podrobněji vymezuje pojmy médium a masmédiu. Pro přehlednost je důležité jejich rozčlenění, kde používá přístupu Jiráka a Köpplové (2007) a dále jej komentuje. U výčtu funkcí masmédií se na s. 40 – 41 dvakrát objevuje socializace?

Následně u klasifikace médií upozorňuje na různá pojetí dle různých autorů. Zde dodáme otázku, co si autorka myslí o členění na horká a chladná média dle vlivu na emoce, které se takto často využívá v marketingu?

Přínosné je diskusní zpracování podkapitoly 3.1.4 Problematika vlivu médií s odkazy na dílčí studie a dosavadní výsledky poznání. Nakonec s odkazem opět na již uvedenou literaturu používá klasifikaci mediálních vlivů (viz. s. 51). Na to navazuje vhodně zpracovaná kapitola 3.2 Média a děti staršího školního věku, kde autorka opět shrnuje výstupy dosavadních publikovaných relevantních studií a hodně se zaměřuje zejména na vliv televize a nakonec i na pořady v českém prostředí.

Čtvrtá kapitola je věnovaná mediální výchově. Autorka opět vhodně vybírá základní citace a čtivě je komentuje a zřejmě se ztotožňuje s vymezením Vráňkové (zde cit. z roku 2009) na s. 69-70, které též považujeme za účelné. Dále zde ještě upozorňuje na některé vhodné projekty a aktivity pro učitele, které v ČR v posledních letech proběhly a dává i odkazy na několik zahraničních zdrojů. Nakonec s oporou o materiály RVP ZV charakterizuje mediální výchovu jako průřezové téma v tomto dokumentu.

Empirická část práce (s. 82 - 173) začíná metodologií k empirické části disertační práce. Ta je zpočátku velmi obecná a zabývá se úvody ke kvantitativnímu a kvalitativnímu výzkumu apod. Na s. 89 – 90 najdeme vymezení hypotéz ke kvalitativnímu výzkumu, následuje komentář k ověřování platnosti hypotéz.

Kapitola č. 6 je věnována výzkumu metodou dotazování, kdy výzkumný nástroj byl v elektronické formě. Autorka oslovila 1482 základních škol v ČR, návratnost činila 561 záznamových archů – dotazníků, z toho 498 platných. To je možné pro účel práce považovat za dobrý výsledek.

Od s. 99 následuje analýza výsledků dotazníků pro učitele. Pregraduální příprava – odpovědi logicky korespondují s fakty uvedenými v teoretické části práce a jako pojem je mediální výchova novou záležitostí na ZŠ v ČR. Velmi zajímavé je členění zařazování mediální výchovy učiteli různých oborů, kde jednoznačně vedou: Český jazyk a literatura, Informační a komunikační technologie a Výchova k občanství. Naopak polemický je výsledek na s. 109 a do diskuse dáváme, zda nevelký rozdíl mezi výstupem u mladších a starších učitelů není i tím, že někteří starší učitelé ani nevědí, že některé jejich aktivity v rámci edukačního procesu lze řadit do mediální výchovy. Ostatně tomu nasvědčují autorkou vhodně vložené komentáře – výpovědi učitelů, jež dokreslují jednotlivé výstupy dotazníku.

Pro zjištění implementace mediální výchovy na ZŠ v ČR jsou přínosné informace z následujících položek a věřím, že budou využity i odborníky, kteří se zabývají kurikulární reformou v ČR. (grafy č. 6 – 12)

Vliv médií a názory učitelů prezentují následující výstupy, viz. např. s. 119 – 121.

Dotazníkové šetření č.2 zaměřené na žáky je v podkapitole č. 6.2. Zde musíme konstatovat, že soubor je vzhledem k možnému základnímu souboru menší, tj. 538 platných dotazníků a dotazník s 37 položkami není příliš vhodný pro uvedenou cílovou skupinu.

Nicméně i vzhledem k nedostatku podobných výstupů v ČR i tato část práce prezentuje zajímavou sondu na potřebné téma. Vybíráme několik výstupů.

Nepotvrdilo se, že by chlapci četli méně časopisy než dívky. Četnost používání počítače opět otevírá diskusi o možném poklesu vlivu televize u nejmladších. Ne zcela se mi zdá výstup grafu č. 26 a komentář k nejčastěji realizovaným činnostem na počítači, že by to opravdu bylo malování obrázků? (s. 141) Viz. i k čemu nejčastěji používáš internet? (s. 143)

Osobně se domnívám, že se v této části jedná o výstup zajímavé sondy, kdy výsledky dotazování jsou opět vhodně dokresleny příklady výpovědí dětí.

Následuje podkapitola č. 6.3, kde autorka podrobněji studuje pohled na problematiku pomocí rozhovorů s učiteli (jedná se o 15 výstupů z řízených rozhovorů). Tato část práce v podstatě doplňuje výzkum z části 6.1.

Aplikační část práce odkazuje na příložené CD a na www.medialka.ic.cz, kde jsou webové stránky vytvořené v rámci předložené disertační práce.

Následuje závěr práce (s. 174 – 178), kde jsou shrnuty hlavní výstupy práce.

Závěrem k předložené disertační práci:

Jedná se o kvalitně zpracovanou práci, která obsahuje vhodně zpracovaný teoretický vstup na aktuální téma, jež si zasluhuje pozornost pedagogiky právě v souvislosti s kurikulární reformou a implementací RVP do ŠVP na základních školách v ČR.

Přínos práce pro pochopení stavu problematiky průřezového tématu mediální výchova je jednoznačný a umožňuje reagovat jak orgánům odpovědným za RVP ZV, tak využít výstupů i pro přípravu budoucích pedagogů na pedagogických fakultách v ČR. Navíc aplikační část práce přináší využitelná příkladná řešení pro praxi.

Autorka by při obhajobě mohla odpovědět na dotaz k trendu vývoje ve sledované oblasti a opět přitom rozlišit pohled učitelů a žáků, popř. i společnosti jako celku.

Dílčí cíle práce jsou stanoveny konkrétně a použita metodika a výstupy práce na ně dávají odpovědi a přinášejí nové poznatky ve sledované oblasti. Práce je přehledná, psaná čtivě s dostatečným odkazem na relevantní zdroje. Zdroje z internetu jsou v seznamu uvedeny konkrétně, ale ne zcela dle normy.

Předložená disertační práce splňuje stanovené požadavky, doporučuji ji k obhajobě.

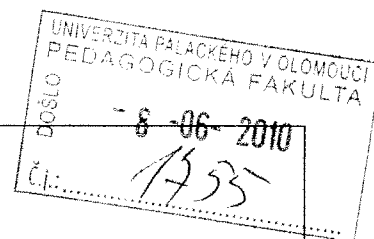
V Chebu 29.5.2010

doc. PaedDr. Ludvík Eger, CSc.

Oponentský posudek
disertační práce

Mgr. Kateřiny Jechové

**Interakce masmédií a dětí staršího školního věku
jako východisko pro realizaci mediální výchovy**

Aktuálnost zvolené problematiky

Doktorská disertace zpracovává velmi nosné a aktuální téma. Aktuálnost práce spočívá především v tom, že se autorka v souvislosti s kurikulární reformou zamýšlí nad kvalitou a propracovaností mediální výchovy (jako průřezového tématu) v RVP. Práce tedy reflektuje již delší dobu trvající zájem o problematiku mediální výchovy, a to nejen odborné veřejnosti. Ještě i v současné době je totiž poměrně obtížné náležitě se zorientovat v problematice tak náročné na sumu teoretických poznatků (viz obsah 3. kapitoly). Vedle nutnosti sledovat zmíněné fenomény z důvodů odborných je rovněž potřebné o jednotlivých faktorech působení médií informovat i rodičovskou veřejnost. Uvedený fakt je nutno připomenout jako další východisko této vysoce potřebné práce.

Formulace cílů a záměrů práce

Autorka měla před sebou nelehký úkol – zmapovat aktuální stav mediální výchovy v rámci výuky na 2. stupni základních škol a také navrhnout sociotechnická doporučení pro učitele mediální výchovy tak, aby již žáci na ZŠ dosáhli jistého stupně mediální gramotnosti. Uvedený záměr je rovněž vztažen i k pregraduální přípravě učitelů (viz aplikační část). Disertační práce teoreticko-empirického charakteru je tematicky rozčleněna do sedmi kapitol (mimo Úvod, Cíle disertační práce a Závěr). V Úvodu autorka objasňuje společenskou, ale především pedagogickou aktuálnost sledované problematiky, terminologicky a obsahově nastiňuje pojetí mediální výchovy na ZŠ. Cíle práce jsou jasně definovány, hypotézy k ověření si autorka stanovila správně.

Úroveň a kvalita teoretické části práce. Samostatnost zpracování, vzhled autorky do problematiky, literární prameny, využití databází, zahraniční literatury

Teoretická část tvoří 81 stran z celkové 205 stránkové práce. První kapitola je věnována operacionalizaci pojmů, které autorka dále v textu rozvádí, objasňuje požívané zkratky, a zápisy. V následující kapitole jsou popsány vývojové biologické, psychologické a sociální aspekty dětí staršího školního věku. Ve třetí kapitole autorka velmi často cituje názory různých autorů a tyto pak vhodně doplňuje svými vlastními postřehy a znalostmi získanými během studia problematiky masové komunikace. Čtvrtá je věnována problematice práce s RVP ve vztahu k mediální výchově.

Autorka se také částečně zaměřila i na historii a teorii mediálních účinků, správně si uvědomuje, že mediální komunikace je významným zdrojem nejen poznatků, ale především prožitků pro velký okruh příjemců. Uvedené není tedy v žádném případě pouze souhrnem citací a odkazů. Oceňuji nejen zařazení Shrnutí teoretické části, ale především subkapitulu zabývající se Problematikou vlivu médií, resp. problematikou mediálního násilí a agresivního chování.

Oddíly teoretické části korespondují se záměrem práce, mají přehlednou a jasnou strukturu, autorka využila více než dostatečný počet zdrojů – 76 titulů především knižního charakteru, včetně čtyř cizojazyčných publikací. Zpracování jednotlivých statí – obsah i forma – je podnětné a přínosné, každá z kapitol je uvedena rozbořem příslušných teoretických pojmů a aktuálních odborných poznatků o dané problematice.

Metodika práce, využití adekvátních metod a technik zpracování

Za těžiště práce považuji část empirickou, která je uvedena metodologickými východisky práce a praktickými problémy výzkumů. Následuje vlastní interpretace získaných dat, analýza výsledků provedených empirických šetření. K. Jechová měla před sebou nelehký úkol – zvolit vhodné výzkumné techniky a vhodné výzkumné soubory, následně pak zmapovat sledovaný problém na skupině učitelů (dotazník a řízený rozhovor – k zjištění stavu mediální výchovy) a žáků 2. stupně ZŠ v ČR (dotazník zjišťující interakci žáků a masmédií). Již rozsah a struktura empirické části svědčí o tom, že autorka věnovala problematice výzkumů mimořádnou pozornost a vtělila do ní značné úsilí. Nutno ocenit, že použila celou škálu metod k empirickému zkoumání sledované problematiky, kombinovala kvantitativní a kvalitativní přístupy (?) (vedle dotazníkové techniky a metody měření použila i metodu obsahové analýzy). Metodický arzenál doplnila i metodou kauzální, jejíž použití v pedagogickém výzkumu není tak frekventované (stranou nezůstal ani popis metod teoretického bádání, které je součástí práce – s. 10). V uvedeném spatřuji další přednost disertační práce. Prezentované výsledky jsou zpracovány I. tříděním dat (popisná statistika) a II. tříděním dat - použitím statistických metod (Chi kvadrát, procentuální vyjádření), kde oceňuji srozumitelnost a přehlednost při interpretaci výsledků. Zpracování výsledků je přehledné a logicky strukturované, výsledky jsou interpretovány poctivě s oporou o získaná data.

Diskuse práce, závěry práce, teoretický a praktický přínos práce

Předložená disertační studie nepochybně přinesla velké množství různorodého materiálu reflektujícího stav problematiky mediální výchovy v pedagogickém poli. Získaný, zejména empirický materiál má značnou výpovědní hodnotu. Disertační práce je napsána čtivě a kultivovaně, je vhodně koncipována a vychází z širokého přehledu situace, celkově představuje solidní kus náročné práce. Kateřina Jechová dokázala zvolenou problematiku odborně ukotvit a zároveň ji zcela konkrétně přiblížit, což je přínosné především pro ty, kterým je může být tato práce určena – samotným učitelům na ZŠ a pedagogům pedagogických fakult. Autorka prokázala velký zájem o interpretaci získaných dat, čemuž nasvědčuje množství údajů a tabulek v textu. Zpracování dat bylo jistě velmi náročné časově i odborně. Empirická část práce nabízí zajímavé výsledky, ale někdy ne příliš optimistické (pro nás jako pedagogy či jako rodiče).

Formální zpracování práce

Po stránce formální i jazykové rovněž práce splňuje kritéria stanovená pro doktorské disertační práce, grafická úprava a přehlednost práce je na velmi dobré úrovni, Citační normy jsou až na výjimečné případy dodrženy.

Celkové hodnocení práce

Přístup autorky k tvorbě práce lze pojmenovat jako tvořivý, K. Jechová kombinuje věcná fakta s úryvky pramenů, umí se orientovat v rozdílných názorech a zaujímat vlastní zdůvodněná stanoviska. Předložená disertace má dobrou obsahovou i formální úroveň, obsahuje původní výzkumné výsledky a je vybavena množstvím přílohového materiálu, který zpracovanou tematiku výstižně ilustruje. Z práce vyznívá vysoké zaujetí autorky a její snaha o hledání nových přístupů a metod práce v rámci mediální výchovy (viz aplikační část práce). Autorka prokázala schopnost vědecké práce, účelně spojené s praktickým využitím. Zpracování všech tří částí práce pokládám za zdařilé, především pak popis získaných statistických dat. Přínosem empirické části je, mimo vlastní obsah, i osobní zkušenost s provedením výzkumů, autorka si tak ověřila pracnost, časovou náročnost a využitelnost zvolených technik v konkrétní praxi.

Disertační práce představuje dobré metodologické a teoretické zvládnutí problematiky definované v názvu práce a také praktickým přínosem na otázky, které řeší. Design výzkumu (úkoly, cíle, popis metody aj.) je jasný, srozumitelný, což tvoří práci celkově přehlednou. Autorka v disertační práci prokázala schopnost práce s odbornou literaturou (i zahraniční) a se statistickými nástroji.

Otázky k obhajobě:

- *Lze, dle Vašeho názoru, považovat strukturovaný rozhovor za "...nástroj získávání dat typický pro kvalitativní výzkum... (s.160), včetně tvrzení „Předností řízeného rozhovoru je statisticky vyhodnocovat“ (s.159)??!*
- *V rámci rozhovorů s učiteli (s. 165) sledujete i skutečnost, zda v jejich pregraduální přípravě byla rovněž zařazena problematika médií, mediální výchovy; získáváte zápornou odpověď v 77,4 % případů (tj. u 12 dotázaných z 15 oslovených), píšete o „alarmujícím zjištění“ (s.175). Dotazovala jste se v této souvislosti na dobu od absolvování PdF (konstituování mediální výchovy v ČR (s.69), r. 2007- realizace mediální výchovy v rámci RVP na ZŠ realizována)?*
- *Na s. 62 pouze nastiňujete, dle mého názoru velmi závažnou problematiku sexuálního scén v televizním vysílání. Následující text však již k zmíněnému vazbu nemá („Musil je však toho názoru....“). Prosím o doplnění („Často diskutovaným problémem...“ – uvedena pouze analýza Collinsové, jsou Vám v této souvislosti známy další výsledky realizovaných šetření?*
- *Objasněte Vámi rozdílné užívání termínů – sekundární škola a 2. stupeň ZŠ!*
- *Jaké bude další využití disertační práce? A jak Vy sama využijete poznatku z výzkumných šetření pro svou profesi?*
- *Jaká byla časová náročnost sběru všech dat? Jaké další informace jste získala při rozhovorech s respondenty - učiteli?*

**Na základě výše uvedeného hodnocení doporučuji práci přijmout k obhajobě
a po úspěšném průběhu udělit disertantce vědeckou hodnost Ph.D.**

V Olomouci 9. června 2010

Doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.
Ústav pedagogiky a sociálních studií
PdF UP Olomouc